مجله مطالعات حقوقی پانتا

شماره ۳۶،
دوره اول،
سال پنجم،
بهار ۱۳۹۹،
صص ۴۱-۶۰

سیاست جنایی ایران در خصوص جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای مجازی

مرجان شهرآبادی[۱]

چکیده

هدف از این مقاله، بررسی و تحلیل سیاست جنایی ایران در قبال جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای مجازی می‌باشد. از جرایمی که امروزه به شکل گسترده در جوامع به تبع پیشرفت فناوری‌های دیجیتالی، در حال ارتکاب است، جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص بوده که به شکل مستقیم حیثیت و شخصیت روحی و روانی آنان را مورد هدف و خدشه قرار می‌دهد. مقصود از جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص عبارت است از رفتارهایی که شخصیت، حیثیت و آبروی افراد را مورد خدشه و آسیب قرار می‌دهد. تحقق اهداف وآرمان های نظام عدالت کیفری، متضمن تدوین و بهره مندی از یک سیاست جنایی روش مند و هدف گرا در مبارزه علیه پدیده بزهکاری با قابلیت پیشگیری از جرم، بازدارندگی عام وخاص، اصلاح و جامعه پذیری مجدد بزهکاران است. بررسی سیاست جنایی ایران حاکی از این است که قانونگذار ضمن شناسایی جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص، به حمایت از افراد پرداخته است. پیشگیری و مقابله با جرائم فضای مجازی به خصوص جرائم علیه حیثیت معنوی افراد، محور اصلی سیاست جنایی هر کشور محسوب می‌شود که برای تحقق آن، از ابزارها و امکانات مختلفی در انواع مهم سیاست جنایی تقنینی، قضایی و مشارکتی بهره برداری می‌گردد. با گسترش فضای مجازی و بهره‌برداری از رایانه و تلفن همراه و امکان وقوع جرم علیه اشخاص، تدوین سیاست جنایی مناسب بر ضد جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص از اهمیت بسزایی برخوردار است.

کلمات کلیدی: جرم، سیاست جنایی، حیثت معنوی، فضای مجازی، حقوق کیفری ایران

[۱]- دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد واحد شاهرود

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مقدمه

زندگی اجتماعی و سامان دادن به آن، تنها در سایه نظم و امنیت پایدار امکان پذیر است. شهروندان[1] یک جامعه، باید پیشاپیش از حقوق و تکالیف خود آگاه باشند و نتیجه اعمال و رفتارهای مجرمانه خود را بدانند تا فعالیتهای گوناگون خویش را تحت کنترل و هدایت درآورند، لذا وجود سیاست‌های کلان، هماهنگ و انسجام یافته در نظام کیفری ضرورت می‌یابد. سیاست، برنامه‌ای گسترده در زمین‌ه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، حقوقی و ...است که هدف بهبود بخشیدن وضع موجود را دنبال می‌کند. واژه سیاست در سیاست جنایی[2] نیز به همین معنا است. به دیگر سخن، سیاست جنایی، یک فرایند اجتماعی است که محور آن را سیاستگذاری تشکیل می‌دهد و با هدف درگیر شدن با واقعیت‌های پیچیده جرم در عرص‌ه‌های جامعه شکل می‌گیرد(میراحمدیان،۱۳۸۸: ٦٩).

اصطلاح سیاست جنایی، با قدمتی نزدیک به یک قرن و رویکردی کلان به پدیده مجرمانه، زیربنای پاسخ‌های گوناگون در قالب قوانین و تعامل میان شاخ‌ه‌های حقوقی و جامعه مدنی در برابر جرم است. قانونگذار در سیاست جنایی برای کنترل جرم، علاوه بر پاسخ‌های کیفری، از مشارکت نهادهای اجتماعی نیز بهره مند می‌شود (محمودی و مجازی،۱۳۹۵: ٣٦).

سیاست جنایی در دو مفهوم «مضیق» و «موسع» کاربرد دارد که در معنای مضیق، همان سیاست کیفری است (عظیم زاده اردبیلی،۱۳۹۰: ٩٦).

اما سیاست جنایی در معنای موسع، تنها به اقدامات کیفری بسنده نمی‌کند و تدابیر اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و مانند آن را نیز در بر می‌گیرد (قیاسی،۱۳۸۵: ١٤٢).

از آنجا که هر جرمی بزه‌دیده ای دارد، جرم انگاری[3] هر رفتار منع شده را که نیازمند پیش بینی یک ضمانت اجرای مشخص و به طور معمول «کیفری» است، حمایت کیفری می‌توان نامید. به دیگر سخن، می‌توان گفت که قوانین جنایی افزون بر نقش پیشگیرنده‌ای که از سازوکارهایی چون بازدارندگی فردی و جمعی دارند، نقش حمایتی از گذر پیشگیری از بزهدیدگی را نیز بر دوش می‌کشند. بدین ترتیب، اگر جرم‌انگاری سازوکاری برای پیشگیری از رخداد جرم از گذر بازدارندگی جمعی و فردی است، تدبیری برای پیشگیری از بزهدیدگی از گذر حمایت کیفری نیز به شمار می‌رود(رایجیان اصلی،۱۳۹۰: ۸۱-۸۲).

[1]- Citizens
[2]- Criminal policy
[3]- Criminalization

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

فضای مجازی[1] و استفاده از آن، در سال‌های اخیر به صورت حیرت آوری وارد زندگی انسانها شده است؛ به نحوی که زندگی بدون فضای مجازی و امکانات آن، دشوار به نظر می‌آید. تعداد قابل توجهی از مردم دنیا اساس زندگی خود را بر مبنای تکنولوژی تنظیم کرده‌اند و از امکانات و تسهیلات آن بهره می‌برند، تسریع در تبادل اطلاعات با سرعت و دقتی بالایی صورت می‌پذیرد. از سوی دیگر، پیوند فضای مجازی به هم در قالب شبکه‌های اطلاع رسانی، بر شتاب گردش اطلاعات در جهان افزوده است و امکان به دست آوردن اطلاعات، افزایش چشمگیری پیدا کرده است.

امروزه مجرمان حیطه سایبر[2]، از فضای مجازی به عنوان کانونی مخفی، امن و مطمئن در راستای رسیدن به مقاصد شوم خود بهره می‌گیرند. در حقیقت، حس پوشیده ماندن اعمال ارتکابی و عدم کشف آنها که ناشی از عدم نظارت دقیق و مؤثر بر فضای مجازی است و نیز این موضوع که آثار جرائم ارتکابی در این محیط معمولاً باقی نمی‌ماند، به بزهکاران این دنیای خیالی، فراغ بال می‌دهد که به دور از دیدگان شماتت‌بار پلیس و مردم، خواسته‌های شریرانه خود را به راحتی به معرض اجرا بگذارند (شیرزاد،۱۳۸۸: ۱۱).

امروزه تقریباً می‌توان با قاطعیت مدعی شد که اکثریت قریب به اتفاق افراد، آشنایی اجمالی با فضای مجازی دارند و بسیاری از افراد هم بخش زیادی از اوقات خود را در این فضا سپری می‌کنند. واقعیتی که هیچ کس از آن بی‌اطلاع نیست آن است که اینترنت و فضای مجازی همان قدر که به شئون زندگی بشر کمک می‌کند می‌تواند در صورت استفاده ناصحیح، آسیب‌های جبران ناپذیری وارد سازد. به دیگر سخن می‌توان گفت قربانیان جرائم سایبری در واقع قربانیان تبعات منفی پیشرفت تکنولوژی هستند.

محدودیت‌های موجود در فضای واقعی و جذابیت‌هایی که در فضای مجازی موجود است افراد را بیشتر به استفاده از این فضاها جذب می‌کند و چون اکثر استفاده کنندگان این پدیده جوانان هستند، بنابراین گرایش و تأثیرهای منفی و آسیب زا، بیشتر بر روی جوانان است، به طوری که بستر مناسبی برای ارتکاب جرم است(مهدوی ثابت و مرادی،۱۳۹٦: ١٦).

دسته‌ای از جرائم علیه اشخاص[3]، آسیب روحی و معنوی و حیثیتی را برای بزهدیده به همراه می‌آورند که این قبیل جرائم را جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص می‌نامند، از جمله توهین، افترا، اشاعه و نشر اکاذیب و .... حیثیت معنوی افراد چه از منظر عقل و چه از منظر نقل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از زمان ظهور و بروز فناوری‌های مرتبط با

[1]- Cyberspace
[2]- cyber
[3]- Crimes against persons

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

فضای مجازی و اینترنت، جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص از طریق اینترنت[1] و در فضای مجازی به وفور اتفاق می‌افتد (حسن زاده،۱۳۹٦: ۲۳۳).

فضای مجازی شرایطی را به وجود آورده که بزهکاران می‌توانند به راحتی و با کمترین هزینه و اضطراب، بیشترین خسارات و صدمات را به بارآورده و در عین حال ناشناخته باقی بمانند. هتاکی و اهانت، نشر اکاذیب از طریق فضای مجازی، نقض حریم خصوصی افراد، شنود غیرمجاز و انتشار اسرار خصوصی اشخاص، نمونه‌ای از جرائم فضای مجازی است که بی‌توجهی به اصول اخلاقی و موازین شرعی موجد آن است. بخش عمده‌ای از جرائم رایانه‌ای ارتکابی علیه حیثیت معنوی افراد در کشور نیز برخاسته از مشکلات روحی و روانی بزهکاران فضای مجازی می‌باشد (جلالی،۱۳۹۱: ۲٤).

روزانه در فضای مجازی جرائم بسیاری علیه حیثیت معنوی اشخاص ارتکاب می‌یابد که به دلیل نبود سامان روشن و قوانین متقن پیگیری جدی نمی‌شوند. اگرچه در چند سال اخیر پیشرفت‌هایی در این عرصه به وقوع پیوسته اما تا نقطه مطلوب فاصله زیادی احساس می‌شود. لذا اتخاذ سیاست جنایی کارآمد در راستای حمایت از افراد در قبال جرائم فضای مجازی بسیار پر اهمیت است.

۱. مفهوم شناسی

لازم است ابتدا مفهوم فضای مجازی را تشریح نموده سپس مفهوم سیاست جنایی و اقسام مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۱-فضای مجازی

فضای مجازی یا فضای سایبر واژه‌ای است بر گرفته از لغت «kybernetes» به معنای سکاندار یا راهنما و نخستین کسی که واژه فضای سایبر را به کار برد، ویلیام گیتسون[2] نویسنده داستان‌های علمی- تخیلی، در کتاب نورومنسر[3] بود. فضای سایبر یا فضای مجازی در تعریف برخی نویسندگان عبارت است از: «مجموعه‌ای از ارتباطات درونی انسان‌ها از طریق رایانه و وسائل مخابراتی بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی است». البته شاید بهتر باشد آن را چنین تعریف کنیم: «محیط الکترونیکی[4] واقعی است که ارتباطات انسانی به شیوه‌ای سریع، فراتر از مرزهای جغرافیایی و با ابزار خاص، خود؛ در آن، زنده و مستقیم روی می‌دهد». ضمن این که فضای سایبر در واقع یک محیط است که ارتباطات در آن انجام

[1]- Internet
[2]- William Gateson
[3]- Neuromenser
[4]- Electronic environment

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

می‌شود، نه صرف مجموعه‌ای از ارتباطات. از سوی دیگر، این ارتباطات گرچه ممکن است در همه حال بر خط نباشد، ولی زنده و واقعی و مستقیم است. از اینرو، تأثیر و تأثر بالایی در این روابط رخ می‌دهد (نادرخانی، ۱۳۸۹: ٦٨).

به عبارت دیگر فضای سایبر عبارتی است که در دنیای اینترنت، رسانه و ارتباطات بسیار شنیده می‌شود برخلاف فضای واقعی، در فضای سایبر نیاز به جابجایی‌های فیزیکی نیست و کلیه اعمال فقط از طریق فشردن کلیدها یا حرکات ماوس صورت می‌گیرد.

۱-۲-سیاست جنایی

سیاست جنایی مفهومی تازه از مبارزه با جرم است. مبارزه با جرم قرن‌ها عبارت بود از مجازات جرم و جامعه بیش از این مجازات، وظیفه‌ای برای خود نمی‌یافت. سیاست جنایی از نظر لغوی به معنای تدبیر و تدبر و چاره اندیشی برای پدیده مجرمانه که در قلمرو سیاست جنایی شامل انحراف و جرم می‌شود آمده است (دهخدا،۱۳۷۷، ج ۹: ١٣٦٨).

این تدبیر و تدبر ممکن است در قالب شیوه‌های مختلف رسیدگی و پاسخ‌های گوناگونی برای رویارویی با جرم یا انحراف متصور و معمول شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۹: ۱۳).

یکی از حقوقدانان در تعریف سیاست جنایی چنین می‌نویسد: «سیاست جنایی یعنی اتخاذ اصول و تدابیر لازم در برابر جرائم و دفع آنها و یا کاستن آنها»(جعفری لنگرودی،١٣٩٤: ۱۲۲۱).

اصطلاح سیاست جنایی دارای تعاریف مختلفی می‌باشد که در دو دسته کلی جای می‌گیرند: دسته‌ای شامل مفهوم مضیق سیاست جنایی می‌باشد و از تقدم زمانی برخوردار می‌باشد و دسته‌ای که دربرگیرنده مفهوم موسعی از سیاست جنایی می‌باشد.

الف-تعریف مضیق: «سیره دیرینه «جرم انگاری» و برخورد کیفری توسط دولت با مجرمین، برجسته‌ترین شکل برخورد با مجرم و جرم بوده و هست. به همین علت، نخستین کاربردهای اصطلاح سیاست جنایی در معنایی معادل «حقوق کیفری» یا «سیستم کیفری[1]» که مبتنی بر جرم و مجازات و قانون و قضا می‌باشد، بوده است؛ البته با لحاظ کردن عقلانیت در آن»(حسینی،١٣٨٦: ١٥٤).

اصطلاح سیاست جنایی که عموماً به پروفسور آلمانی فوئر باخ[2] در سال ۱۸۰۳ میلادی نسبت داده می‌شود، مدت‌ها مترادف با جنبه‌های نظری و عملی سیستم نظام کیفری باقی ماند. در این برداشت به نظر فوئر باخ، سیاست جنایی شامل

[1]- Criminal system
[2]- Feuerbach

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مجموعه شیوه‌های سرکوبگر می‌شود که دولت از طریق آنها و با توسل به آنها علیه جرم واکنش نشان می‌دهد. همین معنا و برداشت از سیاست جنایی، مورد نظر بعضی از نویسندگان معاصر نیز هست (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۹: ۲۳).

با تأمل در تعریف فوئر باخ از سیاست جنایی با مفهوم مضیقی از سیاست جنایی روبرو هستیم که در حقیقت همان سیاست کیفری است؛ در تعریف وی تنها به شیوه‌های سرکوبگر اکتفا شده و به سایر شیوه‌های غیرسرکوبگر و اصطلاحی توجهی نشده است. بعد از او دانشمندان دیگری نظیر فون لیست[1]، دن دی یو دووابر[2] و ... با اندک تفاوتی سیاست جنایی را در مفهوم مضیق آن و با خصوصیات سزادهی، قهرآمیز، دولتی بودن و در محدوده تعریف قانونی جرم به کار بردند. به نظر فون لیست مجموعه منظم اصولی که دولت و جامعه بوسیله آن‌ها مبارزه علیه بزه را سازمان می‌بخشد، سیاست جنایی محسوب می‌گردد(نجفی ابرند آبادی،۱۳۸۹: ۱۰۰).

از مفهوم مضیق سیاست جنایی تعاریف دیگری نیز ارائه شده است که به اختصار از این قرار است: ژرژ لواسور[3] سیاست جنایی را اینگونه تعریف می‌کند: «حقوق جزایی در حرکت، حقوق جزایی ساخته و پرداخت شده از توده‌ای نامشخص از مقررات قانونی، آیین نامه‌ای (اداری) و غیره» مرل و ویتو[4] سیاست جنایی را «مجموعه روشهای قابل پیشنهاد به قانونگذار، یا عملاً بکار گرفته شده توسط او در زمان و در سرزمینی خاص، با هدف مبارزه با بزهکاری» می‌دانند. استفانی[5]، لواسور[6] و بولک[7] از سیاست جنایی چنین تعریفی ارائه داده‌اند: «سازماندهی مبارزه با بزهکاری پیشاپیش تعریف شده؛ مبارزه‌ای در اشکال مختلف و با بکارگیری وسایل گوناگون و هدایت شده به سوی اهداف معین»(حسینی،۱۳۸٦: ۱۵۵).

خانم کریستین لازرژ سیاست جنایی را چنین تعریف می‌کند: «سیاست جنایی بررسی معرفت شناختی پدیده مجرمانه و تحلیل این پدیده و ابزارها و امکاناتی است که به منظور مبارزه علیه رفتارهای کژمدارانه و بزهکارانه به اجرا گذاشته می‌شود. سیاست جنایی، استراتژی حقوقی و اجتماعی مبتنی بر انتخاب‌های عقیدتی نیز می‌باشد که هدف از آن پاسخگویی واقع بینانه به مسایلی است که امور پیشگیری و سرکوبی پدیده مجرمانه، در معنای وسیع آن، مطرح می‌کنند»دلماس مارتی، ۱۳۹۰: ۲۳-۲٤).

[1]- Phone list
[2]- Dan DU Duber
[3]- George Lavasor
[4]- Merle and Vito
[5]- Stephanie
[6]- Lavasor
[7]- Bullock

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

به عقیده نگارنده، بطور خلاصه می‌توان گفت سیاست جنایی در مفهوم موسع از ماهیتی علمی برخوردار است، بدین معنی که بر پایه داده‌های جرم شناختی، روانشناختی و جامعه شناختی جنایی قرار دارد. در سیاست جنایی جدید هم به فرد بزهکار[1] و هم به بزهدیده و هم به حفظ نظم اجتماعی توجه می‌شود و تدابیری که اتخاذ می‌کند بسیار وسیع و پر دامنه است. خلاصه اینکه توجه دارد که سیاست کیفری نه ابزار منحصر به فرد و نه بهترین ابزار برای مبارزه با بزهکاری است.

۲. اقسام سیاست جنایی

سیاست جنایی دولتی مجموعه ایست از شیوه‌های پاسخ دهی تقنینی، قضایی و اجرایی که از آنها به سیاست جنایی تقنینی، سیاست جنایی قضایی و سیاست اجرایی تعبیر می‌شود. در سیاست جنایی نوین رابطه سیاست جنایی دولتی با مشارکت عامه مردم یا گروه‌های اجتماعی نیز مطرح است. این سیاست جنایی مستلزم مشارکت جامعه، سیاست جنایی مشارکتی یا غیررسمی نامیده می‌شود. در این قسمت به اختصار انواع سیاست جنایی را بیان نموده و سپس به تشریح سیاست جنایی تقنینی در ایران خواهیم پرداخت.

۲-۱-سیاست جنایی تقنینی

سیاست تقنینی[2] آن بخش از پاسخ‌ها و تدابیر سیاست جنایی دولتی است که از طریق قوه مقننه (نهاد قانونگذاری) اعمال می‌شود. قوه مقننه با توجه به چارچوب و اصول راهبردی سیاست جنایی آنگونه که مجلس موسسان در قانون اساسی تدوین و پیش بینی کرده‌اند، به وضع و تصویب قوانین می‌پردازد(لاررژ، ۱۳۸۵: ١٦).

در تعریف سیاست جنایی تقنینی[3] می‌توان گفت: «سیاست جنایی تقنینی عبارتست از کلیه اقدامات سرکوبگرانه و پیشگیرانه خاص از بزهکاری که مقنن به منظور سرکوبی بزهکاران و نیز پیشگیری از وقوع جرم و انحراف در قالب قوانین مدون عرضه می‌دارد»(رضوانی،۱۳۷۷: ۸).

سیاست جنایی تقنینی باید آنچنان پیش بینی شود که حق و آزادی‌های فردی و اجتماعی را تضمین کند و نیز تدابیر قانونی کیفری باید در جهت تأمین منافع متهم و حفظ مصالح اجتماعی باشد (آخوندی،۱۳۹۳، ج ۱: ۱۳۷).

چنانکه ملاحظه می‌شود تدابیر و پاسخ‌های تقنینی سیاست جنایی نسبت به سایر پاسخ‌ها مقدم است، چرا که جهت گیری‌ها و خطی مشی کلی سیاست جنایی را سیاست جنایی تقنینی تعیین می‌کند: از این روست که اصطلاح سیاست

1- victim
2- Legislative policy
3- Legislative criminal policy

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

جنایی نخستین بار در آثار دانشمندانی چون کلاینشرد[1] و فوئر باخ بعنوان یک هنر قانونگذاری تلقی می‌شده است. کلاینشرد در این خصوص می‌گوید: سیاست جنایی عبارتست از شناخت ابزارها و امکاناتی که قانونگذار می‌تواند به حسب مقررات خاص حکومت متبوعه خود، به منظور جلوگیری از ارتکاب جرائم و حمایت از حقوق طبیعی شهروندان بیابد و فوئر باخ در این زمینه معتقد است که «سیاست جنایی عبارتست از تدبر و چاره اندیشی حکومت قانونمند (لاررژ،۱۳۸۵: ۲۲).

۲-۲- سیاست جنایی قضایی

سیاست جنایی قضایی[2] تصمیمات و تدابیری است که قاضی در موارد مختلف دعوای کیفری، با توجه به قوانین موجود، برای مبارزه با جرم و برخورد با مجرمین اتخاذ می‌کند، پس سیاست جنایی کاربردی توسط قضات را سیاست جنایی قضایی می‌گوییم (عالمی،۱۳۷۵: ٤۳).

با توجه به اختیاراتی که قانونگذار به قاضی داده است، کلیه مواد و وصف‌های مجرمانه قانونی به طور متحدالشکل و یکسان در استنباط قضات وارد نمی‌شود... این استنباط قاضی از حکم قانون با توجه به تنوع قضات در عمل انعکاس‌های مختلفی به خود می‌گیرد که به آن سیاست جنایی قضایی گفته می‌شود (نجفی ابرندآبادی،۱۳۸۹: ۹۸).

۲-۳-سیاست جنایی مشارکتی

سیاست جنایی مشارکتی[3]، آن دسته از تدابیری است که مردم و نهادهای اجتماعی به صورت خود جوش و مستقل و یا با همکاری دولت و به صورت سازمان یافته به منظور مبارزه با جرم و پیشگیری از آن اتخاذ و اعمال می‌کنند. مشارکت مردم ونهادهای مردمی در سیاست جنایی رسمی و دولتی، با نظام سیاسی جامعه ارتباط دارد(عالمی،۱۳۷۵: ٤٦).

یک سیاست جنایی واقع گرا[4]، از شرکت دادن عامه مردم به منظور بالا بردن کارایی آن، نه تنها هراسی ندارد، بلکه این مساله را نشان می‌دهد که امروزه پیشگیری و سرکوبی بزهکاری از جمله امور مربوط به همه افراد جامعه است. در سیاست جنایی مشارکتی، رابطه دولت با جامعه و عامه مردم بسیار زیاد است. این نوع سیاست جنایی در قالب نظامی قرار می‌گیرد که در مقام پاسخ به پدیده مجرمانه و واکنش علیه آن، لزوماً جرم را از انحراف تفکیک نمی‌کند (عالمی،۱۳۷۵: ٤۷).

۳-اقسام سیاست جنایی در جرائم علیه حیثت معنوی در فضای مجازی

[1]- Client
[2]- Judicial criminal policy
[3]- Participatory criminal policy
[4]- Realistic criminal policy

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

در بررسی سیاست جنایی ایران در قبال جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای مجازی، می‌توان طی سه مبحث موضوع را مورد بررسی و کنکاش قرار داد.

۳-۱-۱-سیاست جنایی تقنینی

وقوع جرم رایانه‌ای به تدریج از دهه ۱۳۷۰ در ایران آغاز شد. سوء استفاده از رایانه برای ارتکاب جرائم سنتی، به کارگیری ویروس‌ها از طریق توزیع حامل‌های واژه آلوده به ویروس، سوءاستفاده‌های مالی و تکثیر غیرمجاز نرم افزارهای رایانه‌ای از جمله جرائم رایانه‌ای‌اند که در مقیاس بسیار اندک در دهه ۱۳۷۰ واقع شده و با قوانین کیفری مرسوم در آن زمان مورد رسیدگی قرار گرفتند (پاک نهاد،۱۳۹۰: ۲۵).

پس از رخداد اینگونه اتفاقات و روشن شدن جرقه جرائم رایانه‌ای، قانونگداران نیز در پی قاعده مندسازی این وقایع برآمدند. قانونگذار ایران در سال ۱۳۷۹ در برابر برخی از جرائم رایانه‌ای واکنش نشان دادند و با الحاق تبصره ۳ به ماده ۱ قانون مطبوعات مقرر داشت که کلیه نشریات الکترونیکی نیز مشمول این قانون هستند (قانون اصلاح مطبوعات مصوب ۱۳۷۹/۱/۳۰ مجلس شورای اسلامی که در ۱۳۷۹/۲/۷ مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفت نخستین واکنش قانون ایران در برابر جرم رایانه‌ای است)؛ دومین واکنش قانونی نسبت به جرائم رایانه ایی، وضع «قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای» به عمل آمد. این قانون در تاریخ ۱۳۷۹/۱۰/٤ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در تاریخ ۱۳۷۹/۱۰/۱۰ به تأیید شورای نگهبان رسید (تقی زاد،۱۳۹٦: ۱۲٦).

ماده ۱۳ این قانون نقض حقوق پدیدآورندگان آن دسته از نرم افزارهای رایانه‌ای را که مورد حمایت این قانون قرار گرفته‌اند، را جرم انگاشته و برای آنان مجازاتی معادل ۹۱ روز تا شش ماه حبس و جزای نقدی تعیین نموده است. این مصوبه بیانگر حمایت قانونگذار از یک تشکل صنفی به حساب می‌آید و به نظر می‌آید که در خصوص جرائم رایانه‌ای تصویب شده است(قاسمی و هادی،۱۳۹۵: ۱۲).

سومین واکنش قانونگذار ایران در برابر جرم رایانه‌ای در سال ۱۳۸۲ از رهگذر تصویب قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح، مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹ مجلس شورای اسلامی به عمل آمد که به موجب ماده ۱۳۱ این قانون، جعل اطلاعات و داده‌های رایانه‌ای، تسلیم و انشای غیرمجاز اطلاعات و داده‌ها به افرادی که صلاحیت دسترسی به آن را ندارند، سرقت یا تخریب حامل‌های داده و سوء استفاده‌های مالی از طریق بکارگیری رایانه (کلاهبرداری و اخاذی) انگاشته شده و مرتکب حسب مورد به مجازاتهای مقرر محکوم می‌شد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

دیگـر واکنش قانونگذاران ایران در مورد جرم رایانه‌ای با تصویب قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ مجلس شورای اسلامی شکل گرفت. به موجب مواد ٦٧ تا ٧٦ این قانون، جعل رایانه‌ای، کلاهبرداری رایانه‌ای نقض حقوق مصرف کنندگان، نقض قواعد مربوط به تبلیغات، نقض حقوق مولفان، افشای اسرار تجاری، نقض علامت‌های تجاری و جرم‌های مرتبط با داده‌های شخصی درگیر داد و ستدهای الکترونیکی جرم انگاری شده‌اند (تقی زاد،١٣٩٦: ١٢٥).

در نهایت اینکه قانون جرائم رایانه‌ای در ۵ خرداد ۱۳۸۸ به تصویب رسید. در واقع قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۲ به جهت پیروی از الگوی کنوانسیون بوداپست و پیوند با موضوعات نوین در مقایسه با سایر قوانین دارای نوآوری و از جمله قوانین پیشرفته در نظام قانونگذاری کیفری ایران محسوب می‌شود (عالی پور،۱۳۹۳: ۳۸۰).

از جمله این نوآوری‌ها این است که این قانون در پیکره یک قانون جدا و غیروابسته نگارش گردیده که شامل بخش ماهوی و شکلی است. دوم اینکه دسته بندیهای جرائم در این قانون بر مبنای دسته بندی تلفیقی و واقعی می‌باشد. سوم شناسایی و اهمیت دادن به عرف در بازشناسی رکن مادی جرائم سایبری، پیش بینی مقرره‌های پیشگیرانه و تأمینی و از همه مهمتر پیش بینی مسئولیت کیفری برای اشخاص حقوقی از نوآوریهای این قانون می‌باشد (عالی پور،۱۳۹۳: ۳۸۲).

اما از سوی دیگر و بالطبع این قانون نقاط ضعف هم دارد. بواقع علی الاصول با توجه به الگوبرداری از کنوانسیون شورای اروپا باید گفت از جمله نقایص سند مذکور این است که با توجه به پیشرفت سریع و روز به روز فناوری‌های اطلاعاتی و رایانه‌ای، مفاد آن بروز نمی‌باشند و پوشش کامل ندارند. به همین جهت قانون جرائم رایانه‌ای نیز این نقیصه را دارد. به علاوه اینکه پیوست این قانون به قانون مجازات اسلامی نابخردانه می‌باشد. همچنین پیش‌بینی قانون «جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی» بجای هرزه نگاری یا جرائم مرتبط با محتوا که مسئله‌ای مبهم می‌باشد یا پیش بینی محتویات مبتذل در کنار محتویات مستهجن در فصل چهارم این قانون که با ماهیت و ویژگی‌های فضای سایبری همخوانی ندارد از جمله نقایص این قانون می‌باشد (عالی پور،۱۳۹۳: ۳۸۷).

در هر حال بنظر می‌رسد تکیه بر یک قانون به عنوان قانون اصلی یا مرجع در حوزه جرائم سایبری با توجه به ویژگی‌های فضای مجازی و فناوری‌های رایان های و اطلاعاتی و نیاز به بروز بودن و پوشش تمامی خلاءها کافی بنظر نمی‌رسد (تقی زاد،١٣٩٦: ١٢٥).

رویکرد ایران در حیطه مدیریت فضای مجازی، مبتنی بر قانونگذاری ملی است. پیرو ابلاغ «سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع رسانی رایانه‌ای» از سوی مقام رهبری، شورای عالی انقلاب فرهنگی، «مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع رسانی رایانه‌ای» را در سال ۱۳۸۰ تصویب کرد. طبق این قانون به موازات حق دسترسی آزاد به اطلاعات، بر رعایت حقوق داخلی

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

در موضوعات اجتماعی، فرهنگی و فنی کشور تأکید شد. مقررات پراکندهٔ دیگری مانند آیین نامه نحوه اخذ مجوز و ضوابط فنی نقطه تماس بین‌المللی، آیین‌نامه واحدهای ارائه کننده خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت رسا، مصوبات کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات در سال ۱۳۸٤، قوانین پنج ساله توسعه و قانون تجارت الکترونیک نیز وجود دارد، لیکن نخستین قانون جامع و متمرکز در ایران، قانون جرائم رایانه‌ای، مصوب ۱۳۸۸ و قوانین اصلاحی آن، مندرج در قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ است (ضیایی و شکیب نژاد،۱۳۹٦: ۲۳۹).

۳-۱-۲-سیاست جنایی قضایی

این نوع سیاست جنایی از میان روی‌ه‌های مختلف قابل استنباط است که قوه قضائیه در رأس این نهادها با رویکرد پیشگیرانه اقدام به آن می‌نماید اما در کنار آن، نهادهای دیگر نیز می‌توانند با قوه قضائیه همکاری کنند. قانون اساسی در بند ۵ اصل ۱۵٦، اقدام مناسب برای پیشگیری از جرم را وظیفه قوه قضائیه دانسته است. با توجه به بند ٤ این اصل به نظر می‌رسد در این جا قانونگذار قانون اساسی به دنبال پیشگیری غیر کیفری بوده است (بیات و دیگران،۱۳۸۷: ۱۲٦).

پیشگیری به معنای مانع ایجاد جرم شدن است و در سه مرحله پیش از وقوع جرم، وقوع جرم، و پس از آن جایگاه دارد. از یک دیدگاه می‌توان گفت، قوه قضائیه تنها پس از وقوع جرم وارد می‌شود و وظیفه پیشگیری از جرم به معنای خاص آن را بر عهده ندارد چرا که پیشگیری بر عهده مقامات اجرایی است. پیشگیری در برنامه کوتاه مدت، وظیفه دستگاه‌های انتظامی است که این قوا از طریق گشت‌های پلیسی متفرق کردن افراد شرور و ... به پیشگیری می‌پردازند و یا پیشگیری در برنامه بلند مدت که همان پیشگیری اجتماعی است از وظایف آموزش و پرورش و سازمانهای مربوط به مسائل ارتباط جمعی است. آن‌ها معتقدند، قوه قضائیه برای پیشگیری از وقوع جرم نقش مدیریتی دارد و سیاستگذاری می‌کند، اما اجرای سیاست‌ها بر عهده نهادهای اجرایی است (بیات و دیگران،۱۳۸۷: ۱۲۷-۱۲۸).

در مرحله پیش از وقوع جرم نیز قوه قضائیه با هدف پیشگیری از جرم از راهکارهایی چون تأمین عدالت و رفاه اجتماعی، مبارزه با فقر و گرفتاری، تأمین امنیت اجتماعی با استفاده از سازوکارهای ارعابی و بازدارنده، حمایت از خانواده، با جلب همکاری دستگاه‌های مختلف دولتی و غیردولتی مانند مدارس، رسانه‌ها، سازمان‌های غیردولتی، تشکل‌های مردمی، پلیس و خود مردم، دامنه آموزش را به همه نهادهای اجتماعی گسترش می‌دهد و اقدام به پیشگیری از جرم و مقابله با جرم می‌نماید (چاله چاله،۱۳۸۷: ۵۳).

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

در کنار قوه قضائیه مراکز بی‌شماری در عرصه فضای سایبر فعالیت می‌کنند که عملکرد این مراکز نیز بعدی پیشگیرانه دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به مرکز ماهر مرکز مدیریت امداد و هماهنگی عملیات رخداد و مرکز آپا[1] اشاره کرد. مرکز ماهر مرکزی است که زیر نظر سازمان فناوری اطلاعات ایران جهت پاسخ گویی به رخدادهای امنیت کامپیوتر در سال ۱۳۸۵ شکل گرفت. این مرکز اهداف مختلفی را در حوزه سایبری بر عهده گرفت که از جمله می‌توان به سیاست گذاری و توسعه و بهینه سازی روش‌های امنیتی، بررسی امکانات بالقوه ایجاد امنیت در فضای تبادل اطلاعات کشور و کمک به بالفعل نمودن این امکانات، کمک به تشکیل گروه‌های ضربت جهت حفاظت از امنیت اطلاعات و شبکه اشاره کرد. با تدقیق در اهداف یاد شده به نظر می‌رسد هر چند بخش عمده‌ای از وظایف این مرکز تأمین امنیت اطلاعات است با این حال تاکنون اقدامی فنی از سوی مرکز جهت حفاظت از مطلق اطلاعات صورت نگرفته است. این مرکز بیشتر تدابیر پیشگیرانه خود را در قالب تدابیر پیشگیرانه اجتماعی از جمله هشداردهی و آگاه سازی عمومی جهت حفاظت از اطلاعاتی که تنها مربوط به حریم خصوصی شهروندان است و افراد آن، اطلاعات را در شبکه‌های اجتماعی خود بارگذاری نموده توجه داشته است و از توجه به وصف اطلاعات مالی و حتی هشدار در خصوص حفاظت از این اطلاعات غافل مانده است(وطنی و اسدی، ۱۳۹۵: ۱۱۷-۱۱۸).

همچنین پلیس فتا یا پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات نیروی انتظامی، به عنوان بازوی اجرایی عمل می‌نماید. توسعه خدمات الکترونیک در کشور نظیر دولت الکترونیک، بانکداری الکترونیک، تجارت الکترونیک، آموزش الکترونیک و سایر خدمات مشابه، لزوم ایجاد پلیسی تخصصی در مجموعه نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به منظور تأمین امنیت و مقابله با جرایمی که در این فضا به وقوع می‌پیوندند را آشکار می‌نماید و همچنین مرکز بررسی تهدیدات سایبری سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به منظور شناسایی و انهدام جرائم سازمان یافته اجتماعی، اقتصادی، جاسوسی، فرهنگی و تروریستی در فضای مجازی و ساماندهی و هدایت فعالیتها در اینترنت جهت مقابله با تهدیدات فضای مجازی، تمام فعالیتهای معاند را رصد و با توجه به ماهیت تهدیدات، اقدامات الزم از جمله نابودی سرورها، عملیات نفوذ و هک سایتهای غیراخلاقی و مورد حمایت غرب و نا امن کردن فضا برای معاندان و شناسایی و دستگیری مجرمان در داخل و خارج ازکشور را انجام می‌دهد (حسینی و ظریف منش،۱۳۹۲: ٤٦).

۳-۱-۳-سیاست جنایی مشارکتی

[1]- مرکز آگاهی رسانه، پشتیبانی و امداد رایانه‌ای

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

در این سیاست جنایی، جهت پیشگیری از جرم و مبارزه با آن از طرق گوناگونی دولتی و غیردولتی کمک گرفته شده که می‌توان جهت اجرای آن، از راهای متنوعی مثل فرهنگ سازی، آموزش، مفهوم دینی امر به معروف و نهی از منکر استفاده نمود. بایستی عنوان نمود سیاست جنایی مشارکتی در بین فرامین اسلام نیز وجود دارد. بارزترین نمو تعلیمات قرآن در این خصوص که از فروع دین اسلام نیز محسوب می‌گردد، دستور امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد: «ولتکن منکم امه یدعون إلی الخیر و یامرون بالمعروف وینهون عن المنکر و اولئک هم المفلحون»(آل عمران/ آیه ۱۰٤)(رشادتی،۱۳۸۷: ۳٤٤).

یکی از مهمترین اقدامات پیشگیرانه سیاست جنایی، به تقویت کنشگران اجتماعی توجه به نقش و جایگاه خانواده مربوط می‌شود (محمدنسل،۱۳۹۳: ۱۰۷).

در همه انسانها ممکن است تمایلات ضداجتماعی وجود داشته باشد که می‌تواند به صورت‌های مختلف برانگیخته و به کجروی منتهی گردد. خانواده به عنوان اولین نهاد پرورشی فرد، نقش تعیین کننده‌ای در این تمایلات ایفا نموده، به نحوی که می‌توان عنوان نمود همه حالات و رفتارهای آینده فرد چه بهنجار باشد چه ناهنجار، به محیط داخلی و تربیت خانوادگی وی بستگی دارد. برنامه‌های پیشگیری مبتنی بر خانواده علل خطر بزهکاری و انحرافات آینده فرد را که با خانواده همخوانی دارد، هدف قرار می‌دهد (welsh,2008, 18).

یافته‌های ناشی از دخالت خانواده مدار برای پیشگیری از رفتارهای منحرفانه از راه بهبود رشد فکری، عاطفی و آموزشی طرح ریزی شده‌اند. از جمله مسائل زیر بنایی این برنامه‌ها، چگونگی آموزش کودک و جوان در انتخاب عاقلانه گزینه‌ها، نحوه انجام فعالیتهای آنلاین تحت کنترل دیگران در فضای مجازی، واکنش به پیام‌های تبلیغاتی و تصاویر نامناسبی که امنیت ملی را هدف قرار می‌دهند، است. مقصود از تدابیر آموزشی - سایبری آن دسته اعمالی می‌باشد که نسبت به افراد اتخاذ شده تا آنها درک مناسبی در مورد تهدیدهای سایبری پیدا نموده و هنجارهای اخلاقی در آنها درونی شود و در برابر این آسیب‌ها ایمن گردند. هنگامی می‌توان گفت این اقدامات با موفقیت انجام گرفته است که بتوانند افراد را به مانند فضای مادی دنیای خاکی نسبت به مخاطبان خویش آگاه نماید، اخلاق سایبری‌شان را ارتقا داده و نیز رفتارهای آنان را حسابگرایانه تر کنند (رضوی فرد و کوره پز،۱۳۹٤: ۹۲).

افراد درباره هر نوع اطلاعات کسب شده از فضای مجازی اعم از جرائم علیه اشخاص خنثی هستند؛ از این رو تدارک برنامه‌های آموزشی مفید خواهد بود. این اقدامات به کودکان آموزش داده جهت عدم روبر شدن با جرائم و تهدیدات علیه خود، چه اقداماتی انجام داده و چه اقداماتی صورت ندهند(جلالی فراهانی و باقری اصل،۱۳۸٦: ۱٤٤).

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

جدید بودن جرائم فضای مجازی، ازدیاد بزه دیدگان در این فضای و عدم درک دقیق نتایج تهدیدهای فضای مجازی، ضرورت تکیه بر تدابیر اموزشی را موجه می‌نماید (بهره مند و دیگران،۱۳۹۳: ۱۷۲).

راه دیگر سیاست جنایی در برخورد با این گونه جرائم، اطلاع رسانی است. شمار کثیری از کاربران فضای مجازی، فقط برای گذران وقت و سرگرمی، گام در فضای مجازی می‌گذارند. شماری از کاربران نیز به بعضی از جرائم فضای به دیده سرگرمی نگاه می‌کنند. با دقت به بی‌هدف بودن این شمار از کاربران، احتمال اینکه آنها با جرائم علیه حیثیت معنوی خود روبرو شوند، خیلی زیاد است. مجازی بودن این فضا، فقدان نمود خارجی و ملموس نبودن نتایج جرائم ارتکابی در فضای مجازی، یکی از علل سوق یافتن کاربران فضای مجازی به ارتکاب این نوع جرائم می‌باشد (بهره مند و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۷۰).

بر این اساس سیاست جنایی، پیشگیری اطلاعی درباره جرائم امنیتی-سایبری در فضای مجازی می‌تواند نقش بسزایی بر پیشگیری از این جرائم داشته باشد. اطلاع رسانی درباره مخاطرات فضای مجازی می‌تواند جنبه آموزشی و هشداردهی داشته باشد. این تکلیف اغلب بر عهده نهادها و سازمان‌هایی می‌باشد که نقش رسانه‌ای دارند. اطلاع رسانی قادر است از راه رسانه‌های سنتی مثل تلویزیون، رادیو، روزنامه‌ها و شبکه‌های محلی در کنار اینترنت، برای دادن اطلاعات کلی راجع به مسائل مربوط به جرائم حوزه فضای مجازی، اطلاعات مربوط به خدمات یا تغییرات جدید راهبردها و پیشرفتهای پروژه صورت پذیرد(جوان جعفری و سید زاده ثانی،۱۳۹۱: ۲٤٥-۲٤٦).

یکی از طرق نظارت بر جرائم فضای مجازی، به وسیله نهادهای مدنی و افراد و با مشارکت مردم که می‌تواند نمودی از امر به معروف و نهی از منکر باشد و سبب پیشگیری از جرائم علیه حیثیت افراد در فضای مجازی گردد، مربوط به نظارت بر ورودی‌ها بوده که سعی می‌گردد از دسترسی افراد نفوذگر به اطلاعات افراد به خصوص اطلاعات خصوصی از جمله فیلم و عکس‌های خانوادگی جلوگیری گردد (اسدی،۱۳۸٤: ۱٥).

کنترل ورودی‌ها کمک کرده از میزان اطلاعات مالی وارد شده، نوع و منشأ آن‌ها به خصوص در فروضی که به علت بالا بودن هزینه امکان به استفاده از کنترل‌های دو لایه و تکنیک‌های تهیه مجوز وجود نداشته، اطمینان حاصل کرد (یزدانی زنور،۱۳۸۷: ۱۷).

طرق متنوعی جهت کنترل ورودی‌ها به داده‌های خصوصی اشخاص وجود داشته که ساده‌ترین آن استفاده از رمز عبور در رایانه است (عباسی، ۱۳۸۹: ۲۲).

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مبرهن بوده که بالا بردن ضریب کنترل قادر است به مثابه سدی در مقابل مجرمان با انگیزه عمل نموده و آنها را در رسیدن به آماج جرم ناکام بگذارد. از دیگر طرقی که می‌تواند به عنوان کنترل ورودی اقدام نماید بهره گیری از شبکه‌های مجازی کاوشگر الکترونیک می‌باشد. این کاوشگرها که از آنها به پلیس مجازی تعبیر می‌گردد وظیفه کنترل دسترسی به اطلاعات خصوصی افراد را بر عهده دارند. علاوه بر نظارت ورودی نظارت بر خروجی نیز اهمیت شایانی داشته و مکمل کنترل ورودی می‌باشد(جلالی فراهانی،۱۳۸۸: ۲۵).

در این کنترل، همه طرق نظارتی در خصوص خروج اطلاعات خصوص افراد مد نظر قرار گرفته و همه اطلاعات خصوصی ذخیره شده دارای کدبندی مشخصی می‌گردند و بدین ترتیب از تمامیت آنها حفاظت می‌شود.

نتیجه گیری

شبکه‌های اجتماعی، به خصوص تلگرام و اینستاگرام دنیای وسیع و پیچیده‌ای است که امروزه بین اقشار مختلف جامعه بالاخص بین جوانان، جایگاه خاصی پیدا نموده است، به نحوی که در یک بررسی ساده می‌توان به این نتیجه رسید که اکثر جوانان اوقات زیادی را با شبکه‌های اجتماعی سپری می‌نمایند. فضای مجازی نوعی اجتماع و همسایگی بزرگی است که میلیون‌ها کامپیوتر و استفاده کنندگان آن را در سراسر جهان به هم پیوند می‌دهد. با غلبه اینترنت بر زندگی روزانه انسان‌ها، طبیعی به نظر می‌رسد که بسیاری از مشخص‌های جامعه سنتی نیز به درون کشیده شوند و در آنجا شکل گیرند. امروزه، امور زیادی از قبیل خرید و فروش، تحصیل، مشاوره خانوادگی، ازدواج و حتی مشاوره‌های پزشکی میان پزشکان و بیماران در اینترنت انجام می‌گیرد. از اینرو، هیچ جای تعجبی نیست که مجرمان اینترنتی در فضای مجازی مرتکب جرم شوند. رشد شبکه‌های اجتماعی، عضویت اکثر اشخاص حداقل در یکی از این شبکه‌ها، عدم اطلاع و آگاهی کاربران از بعد فنی فضای مجازی و همه گیر شدن ارتباطات از طریق آنها و درگیر کردن بخشی از زندگی اشخاص، سبب وقوع جرایم مختلفی در این رابطه شده است.

امروزه با توجه به ظهور فناوری‌های جدید، بسترهای مناسب و نوینی برای تحقق جرائم شکل گرفته‌اند. این فناوری‌ها اگرچه در بسیاری از موارد منجر به آسان شدن کارها و فعالیت‌های انسانی گشته و افزایش دقت و سرعت را به ارمغان آورده‌اند، لیکن از طرفی زمینه سوءاستفاده بداندیشان و منحرفان اجتماعی را مهیا نموده‌اند. از جمله این سوء استفاده‌ها ارتکاب جرائم در فضای مجازی می‌باشد. هر روزه در فضای سایبر، جرایم بسیاری اتفاق می‌افتد که بسیاری از آن‌ها، علیه حیثیت معنوی اشخاص ارتکاب می‌یابد. جرایمی مانند توهین، افترا و نشر اکاذیب رایانه‌ای که با توجه به چالش‌های فضای مجازی مانند گستره و سرعت انتشار در آن، حیثیت معنوی اشخاص را گاهی بیش از جرایم در فضای حقیقی دچار

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

خدشه می‌کند و آن‌طور که می‌توان در فضای حقیقی، اعاده حیثیت نموده و خسارت معنوی وارد آمده به اشخاص را جبران نمود، در فضای مجازی چنین امکانی وجود ندارد. در واقع قوانین فعلی، امکان اعاده حیثیت اشخاص را از جرایم سایبری ایجاد نمی‌کند و می‌بایست با اتخاذ روش‌های پیشگیرانه و آموزش‌های شهروندی، مانع ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای سایبر شد.

بسیاری از جرائم نتیجه تغییر اوضاع اقتصادی، اجتماعی، صنعتی و تکنولوژی‌ها هستند. جرایم علیه حیثیت معنوی افراد، همانطور که گفته شد نتیجه پیشرفت و استفاده زیاد از فضای مجازی می‌باشد که مبانی و دلایل متعددی از جمله ناشناخته بودن، آسانی و سرعت ارتکاب جرم، فقدان ابزارهای نظارتی و فرامرزی بودن ضرورت قانونگذاری در این زمینه را برای قانونگذار جمهوری اسلامی ایران فراهم نمود.

مقصود از سیاست جنایی، کلیه تدابیر و اقدام‌های پیشگیرانه و سرکوبگرانه‌ای که توسط دولت و جامعه مدنی، جداگانه و یا با مشارکت یکدیگر، جهت پیشگیری از جرم، مبارزه با بزهکاری، اصلاح و یا سرکوب مجرم بکار برده می‌شود. در یک تقسیم بندی، سیاست جنایی به سه قسم سیاست جنایی قضایی، سیاست جنایی تقنینی و سیاست جنایی مشارکتی تقسیم می‌گردد.

از آنجا که تکنولوژی های کامپیوتر و فضای مجازی سبب تغییر ماهیت جرایم از شیوه های کلاسیک به نسل جدیدی از آن با عنوان داده ها و اطلاعات(اطلاعات خصوصی) می‌باشد، دیگر قوانین کلاسیک در حقوق کشورها کافی نبود و نیاز به وضع قوانین جدید در این خصوص احساس می‌گردید قانونگذار ایران نیز در جهت مقابله با اینگونه جرایم و حفاظت از اطلاعات شخصی اشخاص در راستای بزه دیدگی ناشی حیثیتی افراد به وضع قوانینی مرتبط با اینگونه جرایم پرداخته است و این نشانگر این است که سیاست جنایی وارد مرحله جدید شده است و با گونه جدیدی از جرایم مواجه است که نیاز به حمایت از اطلاعات خصوصی افراد می‌باشد.

در خصوص سیاست جنایی تقنینی می‌توان عنوان نمود که قانونگذار با توجه به اهمیت این جرایم، در مواد و قوانین مختلفی به شناسایی و جرم انگاری این دسته از جرایم پرداخته است. در باب سیاست جنایی قضایی هم بایستی عنوان کرد که، قوه قضاییه و نهادهای اجرای مانند پلیس فتا درصدد مبارزه با این قسم از جرایم می‌باشند. در سیاست جنایی مشارکتی نیز، با همکاری وسیع جامعه مدنی و نهادهای دولتی مانند پلیس و دستگاه قضایی صورت می‌گیرد.

منابع

۱. آخوندی، محمود(۱۳۹۳)، آیین دادرسی کیفری، جلد اول، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلام

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

۲. اسدی، مریم(۱۳۸٤)، فناوری های امنیت اطلاعات با یک دیدگاه طبقه بندی، علوم اطلاع رسانی، شماره ٤.

۳. بهره مند، حمید و دیگران(۱۳۹۳)، راهبردهای وضعی پیشگیری از جرم، آموزه های حقوق کیفری، شماره ۷.

٤. بیات و دیگران(۱۳۸۷)، پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد، اجتماع محور، پیشگیری از جرم تهران، معاونت اجتمـاعی ناجا.

۵. پاک‌نهاد، امیر(۱۳۹۰)، بررسی قانون جرایم رایانه‌ای از دیدگاه موازین حقوق کیفری فناوری اطلاعات، مجله کارآگاه، شماره ۱۷.

٦. تقی زاد، مهرداد(۱۳۹٦)، مطالعه تطبیقی نظام حقوقی حاکم بر فضای سایبری(حوزه مطالعه: پنج کشور آسیایی ایران، مالزی، سنگاپور، ژاپن، چین، فصلنامه علمی-ترویجی مطالعات بین المللی پلیس، شماره ۳۱.

۷. جعفری لنگرودی، محمد جعفر(۱۳۹٤)، ترمینولوژی حقوق، تهران: نشر گنج.

۸. جلالی فراهانی، امیرحسین و باقری اصل، رضا(۱۳۸٦)، پیشگیری اجتماعی از جرایم و انحرافات سایبری، مجله مجلش و پژوهش، شماره ۵۵.

۹. جلالی فراهانی، امیرحسین(۱۳۸۸)، درآمدی بر آیین دادرسی کیفری جرایم سایبری، تهران، انتشارات خرسندی.

۱۰. جلالی، علی اکبر(۱۳۹۱)، رفتارشناسی مجرمان در فضای سایبر، مجله کارآگاه، شماره ۲۱.

۱۱. جوان جعفری، عبدالرضا و سید زاده ثانی، سید مهدی(۱۳۹۱)، رهنمودهای عملی پیشگیری از جرم، چ اول، تهران: میزان.

۱۲. چاله چاله، فرشید(۱۳۸۷)، اصول و مبانی پیشگیری از جرم، مجله دادرسـی، شماره٦۷.

۱۳. حسن زاده، علیرضا(۱۳۹٦)، تاملی بر فضا و جرم: جهت گیری فضای عمومی، خصوصی و مجازی در ایران، جامعه شناسی نهادهای اجتماعی شماره ۱۰.

۱٤. حسینی، پرویز و ظریف منش، حسین(۱۳۹۲)، مطالعه تطبیقی ساختار دفاع سایبری کشورها، فصلنامه پژوهشهای حفاظتی ـ امنیتی دانشگاه جامع امام حسین(علیه السلام)، شماره ۵.

۱۵. حسینی، سید محمد(۱۳۸٦)، سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات سمت.

۱٦. دهخدا، علی اکبر(۱۳۷۷)، لغت نامه، جلد نهم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

۱۷. رایجیان اصلی، مهرداد(۱۳۹۰)، جرم انگاری سوء استفاده از قدرت با محوریت مفهوم نسل زدایی و بزه دیدگی آن از دیدگاه حقوق جنایی بین المللی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۸۲.

۱۸. رشادتی، جعفر(۱۳۸۷)، پیشگیری از جرم در قرآن کریم، تهران، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

۱۹. رضوانی، نعمت(۱۳۷۷)، سیاست جنایی تقنینی و قصا بزه سرقت موضوع قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه شهید بهشتی.

۲۰. رضوی فرد، بهزاد و کوره پز، حسین محمد(۱۳۹٤)، راهبردهای پیشگیرانه آموزشی آگاهی ساز: ضرورتی پیش روی برنامه های کنترل انحرافات سایبری، فصلنامۀ کارآگاه، شماره۳۲.

۲۱. شیرزاد، کامران(۱۳۸۸)، جرایم رایانه ای از دیدگاه حقوق جزای ایران و حقوق بین الملل، چاپ اول، تهران، شرکت نشر بهینه فراگیر.

۲۲. ضیایی، سیدیاسر و شکیب‌زاده، احسان(۱۳۹٦)، قانونگذاری در فضای سایبر: رویکرد حقوق بین‌الملل و حقوق ایران، مجله حقوقی بین المللی، شماره ۵۷.

۲۳. عالمی، زهرا(۱۳۷۵)، سیاست جنایی و گرایش پیشگیری آن در سازمان ملل متحد، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.

۲٤. عالی پور، حسن(۱۳۹۳)، حقوق کیفری فناوری اطلاعات، چاپ دوم، تهران: انتشارات خرسندی.

۲۵. عباسی، مراد(۱۳۸۹)، حریم خصوصی، فضای مجازی و چالش های پیشگیرانه فراروی ناجا، فصلنامه علمی-ترویجی مطالعات پیشگیری از جرم، شماره ۱۷.

۲٦. عظیم زاده اردبیلی، فائزه(۱۳۹۰)، سیاست جنایی تقنینی ایران در قبال جرایم علیه زوجه در خانواده، مجله فقه و حقوق خانواده، شماره ٦۳.

۲۷. قاسمی، ولی و هادی، دادیار(۱۳۹۵)، بررسی عنصر مادی جرایم رایانه ای و صلاحیت دادگاه‌های رسیدگی به آن در حقوق جزای ایران، کنگره بین المللی علوم اسلامی، علوم انسانی.

۲۸. قیاسی، جلال‌الدین(۱۳۸۵)، اصول سهولت و مدارا در سیاست جنایی حکومت اسلامی، انجمن معارف اسلامی، شماره ۳.

۲۹. لازرژ، کریستین(۱۳۸۵)، درآمدی به سیاست جنایی، ترجمه علی‌حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، نشر میزان.

۳۰. مارتی، می‌ری دلماس(۱۳۹۰)، نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه علی‌حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، نشر میزان.

۳۱. محمدنسل، غلامرضا(۱۳۹۳)، کلیات پیشگیری از جرم، تهران: نشر میزان.

۳۲. محمودی، نیره، مجازی، رحمان(۱۳۹۵)، سیاست جنایی ایران در قبال جرایم خانوادگی، فصلنامه دانش انتظامی البرز، سال چهارم، شماره سیزدهم.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

۳۳. مهدوی ثابت، محمدعلی و مرادی، قاسم(۱۳۹٦)، سیاست جنایی ایران در فضای سایبر، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی، شماره ٤.

۳٤. میراحمدیان، روح الله(۱۳۸۸)، سیاست جنایی در مبارزه با قاچاق کالا و ارز قسمت دوم: استثناهای جرم انگاری، مجله اقتصاد پنهان، شماره ۱۲.

۳۵. نادخانی، نیما(۱۳۸۹)، بررسی جرایم علیه صحت و تمامیت داده‌ها و سامانه های رایانه ای و مخابراتی در فضای سایبری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ازاد واحد رفسنجان.

۳٦. نجفی ابرندآبادی، علی حسین(۱۳۸۹)، از سیاست کیفری تا سیاست جنایی، دیباچه درآمدی به سیاست جنایی، تهران، نشر میزان.

۳۷. نقره‌کار، صالح(۱۳۸۱)، رسالت پیشگیری از وقوع جرم، وظیفه مدعی‌العموم کشور، حمایت: ۱۳۸۱/۹/۲۱.

۳۸. وطنی، امیر و اسدی، حمید(۱۳۹۵)، سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران در جرایم سایبری با تاکید بر ویژگی های جرایم خاص این جرایم،پژوهش های حقوق اسلامی، شماره ٤۳.

۳۹. یزدانی زنور، هرمز(۱۳۸۷)، بررسی نقش شفافیت در تحقق حکمرانی مطلوب، مجله حقوق عمومی، شماره ۵.

٤۰. Welsh, B. (2007). Evidence-based crime prevention: scientific basis, trends, results and implications for Canada. Ottawa: National Crime Prevention Centre.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

شماره ۳۶، دوره اول، سال پنجم، بهار ۱۳۹۹، صص ۴۱-۶۰

Iran's Criminal Policy on Crimes Against the Spiritual Dignity of Individuals in Cyberspace

Marjan Shahrabadi [1]

Abstract

The purpose of this article is to examine and analyze Iran's criminal policy against crimes against the spiritual dignity of individuals in cyberspace. One of the crimes that is being committed extensively in societies today as a result of the advancement of digital technologies is the crimes against the spiritual dignity of individuals, which directly targets and undermines their dignity and psychological character. Crimes against the spiritual dignity of individuals are behaviors that impair a person's character, dignity, and reputation. Achieving the goals and ideals of the criminal justice system involves the formulation and benefit of a methodical and purposeful criminal policy in the fight against the phenomenon of crime with the ability to prevent crime, general and specific deterrence, reform and re-socialization of criminals. An examination of Iran's criminal policy suggests that the legislature, while identifying crimes against the spiritual dignity of individuals, has supported individuals. Preventing and combating cybercrime, especially crimes against the spiritual dignity of individuals, is the main focus of each country's criminal policy, which uses various tools and facilities in important types of criminal, legal and participatory criminal policy. With the expansion of cyberspace and the use of computers and mobile phones and the possibility of crime against individuals, the development of appropriate criminal policy against crimes against the spiritual dignity of individuals is of great importance.

Keywords: crime, criminal policy, spiritual status, cyberspace, Iranian criminal law

[1] Master's student in Criminal Law and Criminology, Shahroud Branch of Azad University

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]